L’estratègia del bumerang

2010-05-14 15:26:47

Rafael Chirbes
Por cuenta propia. Leer y escribir
Anagrama, Barcelona, 2010

“Escribir supone una excavación en un túnel oscuro: estoy convencido de que todos mis libros han nacido de esa inmersión en lo que podría llamar mi subconsciente, un subconsciente que no es exactamente de raíz freudiana, sino que tendría que ver con los materiales que han empastado el carácter —lecturas, experiencias, ideología, posición social, heridas, aspiraciones, derrumbes—, todo eso que, sin tener demasiada conciencia de ello, guardo dentro, y construye la fragilidad de lo que soy”. Ho escriu Chirbes en la introducció de la seua darrera obra, *Por cuenta propia*; una introducció, titulada “La estrategia del boomerang”, que és molt més que una excusa o una justificació dels textos que aplega el volum —tot i que també, inevitablement— per a esdevenir una declaració d’intencions sobre què és per a l’autor l’escriptura i la literatura; sobre la independència i la llibertat de pensament; contra la postura d’acomodar-se als codis hegemònics. Fins i tot, sobre l’organització social, sobre la violència que exerceix qui silencia determinades veus i les converteix en inapropiades per a mantenir una falsa pau social, o les recupera de l’oblit intencionat quan li són útils. Per això, l’obra pot ser llegida com una mostra dels materials que, inconscientment, han modulat l’univers mental de l’escriptor Chirbes. Com una mena de poètica, podríem dir-ne, si no fóra perquè depassa l’àmbit estrictament literari; i per un to predominant que té més de passional que no de racional.

Els assaigs que conformen el volum s’apleguen en quatre apartats. Així, el primer, “Maestros”, s’apropa a alguns clàssics de la literatura castellana; en concret, a Cervantes, *La Celestina* i Galdós; però també s’hi inclou un interessantíssim quart text sobre la relació entre novel·la i guerra. El segon, “Contemporáneos”, revisa i reivindica alguns autors espanyols més recents —com Martín Gaite o Vázquez Montalbán, entre altres—. El tercer, “Memorias y maniobras”, té l’anomenada *memòria històrica* com a fil conductor, però des del punt de vista de l’ús interessat que en fa el poder. I el quart, “Cuestiones domésticas”, clou el volum retornant a la primera persona per tal d’explicar, per exemple, la relació que manté amb la part més empresarial de la literatura: editor, promoció, trobades amb altres escriptors, etc. El resultat de tot plegat —aquest *Por cuenta propia*— és, al mateix temps, una declaració d’amor cap a les seues obres de referència, una mirada d’escriptor a algunes qüestions d’actualitat o de la història d’Espanya de l’últim segle, i una reivindicació d’una determinada manera de fer literatura, en què s’inclou ell mateix: bàsicament, d’aquella que evita ser l’eco del poder de torn, que busca problematitzar les certeses per aconseguir mostrar la veritat sota les aparences. Però també, i a poc que es faça l’exercici de llegir entre línies, hi ha —com dèiem en principi— una radiografia prou completa i aclaridora del Chirbes escriptor: de la tradició literària, cultural i ideològica en què s’inscriu.

L’escriptura de Chirbes en aquests assaigs té molt d’íntim i poc o gens d’acadèmic, cosa que els fa doblement atractius: fins i tot quan s’encara amb Cervantes o Galdós, ho fa des del punt de vista del lector apassionat i sincer i no del de l’expert en res; fins i tot en recollir lúcidament les obsessions dels altres, hi ha també, explícita, l’evidència de les pròpies. Si hi ha un fil conductor dels textos, doncs, cal buscar-lo, ens sembla, en aquesta mena d’autoretrat entre línies del propi autor. El d’algú que actua *por cuenta propia*, o així és com vol presentar-se davant del lector. Per lliure pel que fa a modes, pel que fa

als usos més o menys *viciats* del llenguatge, a la interpretació de la literatura, del món contemporani o de la història recent, etc. En això, ens recorda un altre gran autor de la literatura actual en castellà: Goytisolo ; en això, i en la necessitat —sembla que inevitable— que aquells que actuen al marge senten en un moment o en un altre de dir-ho, de fer-ho explícit. *Por cuenta propia*, titula Chirbes el volum; *Pájaro que ensucia su propio nido*, va triar fa uns anys Goytisolo per a un altre amb molts trets en comú amb aquest. En qualsevol cas, no hi ha dubte que la de Chirbes és una mirada lúcida, a contracorrent en molts casos, incitadora fins i tot quan no s'està d'acord en algun dels arguments i malgrat que no es compartisca —com és el cas— l'adscripció cultural des de la qual es mira el món —tot i compartir la ubicació geogràfica.